

Eidanger sandtak, Porsgrunn

-Innspill til fjerning av påførte masser og tiltak mot spredning av fremmede arter i hensynsområde for naturmiljø

Sigve Reiso

Eidanger sandtak, Porsgrunn

-Innspill til fjerning av påførte masser og tiltak mot spredning av fremmede arter i hensynsområde for naturmiljø

Forfattere: Sigve Reiso

Publisert: 14.06.2024

Antall sider: 12 sider

Publiseringstype: PDF med aktive lenker

Oppdragsgiver: Eidanger Boligutvikling AS/ v Anders Hoel

Tilgjengelighet: Dokumentet er offentlig tilgjengelig

Rapporten refereres som: Reiso, S. 2024. Eidanger sandtak, Porsgrunn. Innspill til fjerning av påførte masser og tiltak mot spredning av fremmede arter i hensynsområde for naturmiljø. Biofokus rapport 2024-092. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Forsidebilder: Bilder fra planområdet før inngrep / bilder etter påfylling av urene masser. Foto: Sigve Reiso.

Biofokus rapport 2024–092

ISSN 1504-6370

ISBN 978-82-8449-400-5

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
www.biofokus.no

Forord

Biofokus har på oppdrag fra Eidanger Boligutvikling AS, bistått med faglige vurderinger og forslag til tiltak i forbindelse med omfattende inngrep i et hensynsområde for bevaring av naturmiljø i Eidanger sandtak. Anders Hoel har vært vår kontaktperson hos oppdragsgiver. Sigve Reiso har vært prosjektansvarlig og ansvarlig for utarbeiding av rapport. Vi ønsker å takke kommunen for godt samarbeid.

Tinn, 18.06.2024

Sigve Reiso

1 Innledning

Biofokus v/Sigve Reiso har på oppdrag fra Eidanger Boligutvikling AS, bistått med faglige vurderinger og forslag til tiltak i forbindelse med omfattende inngrep i et hensynsområde for bevaring av naturmiljø i Eidanger sandtak. Denne rapporten bygger videre på en befaring utført undertegnede utførte 9. juni 2024 på oppdrag fra Porsgrunn kommune, der tilstanden for kjente naturverdier i hensynsområde ble vurdert og det ble kort diskutert mulige tiltak for å begrense skadene, bl.a. tiltak mot fremmede arter og fjerning av massene. Tiltakene ble også vurdert opp imot brudd på naturmangfoldloven (Reiso 2024). Disse skadebegrensende tiltakene diskuteres videre i denne rapporten.

Naturverdi før inngrep

Eidanger sandtak har tidligere fått påvist store naturverdier. Arealet fikk i 2011 verdi som regionalt viktig B (Naturbase.no), men har siden det blitt nøyere undersøkt og fått påvist en rekke rødlistede arter. Jf. Holtung og Haukland (2020) ble de viktigste delene av sandtaket for insekter derfor oppgradert til klar nasjonal verdi A i 2020. Dette ble begrunnet med både ny metodikk og mange nye funn av høyt rødlistede arter.

Sandtaket åpne og varme sandflater, grunne tørrenger og delvis stabiliserte soleksponerte sandskrenter har en rekke funn av rødlistede insekter. Disse er delvis knyttet til sanden for reirbygging og leveområde, men mange er også avhengig av ulike vertsplanter som vokser i kantsoner og på stabiliserte areal med tørreng i sandtaket. Også sandtakets beliggenhet nær kysten i en klimatisk gunstig region, er avgjørende for flere varmekjære insekter med begrenset utbredelse her i landet.

Det er pr. 2024 påvist minst 15 rødlistede insektarter i sandtaket ifølge Artskart.no, i tillegg er det kjent at sandtaket har en av Norges tre kjente forekomster av den sterkt truede junisandbie (EN), en art som har fått spesielt fokus og eget biotopområde i reguleringsplanen. Totalt er det dermed kjent to arter i kategorien sterkt truet (EN), fem i kategorien sårbar (VU), åtte i kategorien nær truet (NT) og én i kategorien datamangel (DD). De aller fleste av disse er direkte eller indirekte knyttet til sandarealene. Til sammenligning ble det på Nenset og Bugten sandtak i Skien i 2022 funnet hhv. 13 og 11 rødlistearter, hvorav 4 EN-arter (Lønnve m fl. 2022).

Det er etter vår oppfatning uten tvil om at deler av Eidanger sandtak har hatt nasjonal verdi for biologisk mangfold og har vært en «hot-spot» for sjeldne og rødlistede insekter.

Tilstand juni 2024

Befaringen 9. juni 2024 avdekket at det i store deler av hensynsområde for bevaring av naturmiljø i reguleringsplanen var dumpet store mengder næringsrike og urene masser (figur 1). Rundt 50 % (17 daa) av totalarealet til hensynsområdet var dekt av slike masser, der de viktige soleksponerte sandarealene hadde størst tildekkingsgrad. Det ble bl.a. observert stort innslag av betong, armeringsjern, plast og asfalt i massene. Massene var dominert av næringsrik jord, med et helt annet preg og egenskaper enn eksisterende finkornet næringsfattig, men noe baserik sandjord som opprinnelig var i hensynsområdet. Det er jf. biologisk konsulent fra Abiona (Abiona 2024) også blitt tilkjørt masser til hensynssonen fra areal utenfor anleggsområdet, noe som øker potensiale for tilføring av fremmede arter og forurensing.

Dumping av massene har hatt en svært negativ konsekvens for habitatkvalitetene i området. Massene har direkte ført til tap av store areal med verdifullt og påviste insekthabitater, samtidig som at restene av opprinnelige sandareal som ennå gjenstår, står i fare for å bli sterkt negativt påvirket av inngrepet på både kort og lang sikt. I verste fall har inngrepene ført til at hele lokaliteten er/eller vil bli tapt som habitat for de aller mest krevende artene. Dette begrunnes i hovedsak i:

- Utfyllingen har ført til at egnet habitat for insekter og vertsplanter er kraftig begrenset i areal

- Tilførte masser er ikke egnet som hverken reirplass/levested for insektartene eller voksested for vertsplanter knyttet til sandige, næringsfattige areal.

- Avrenning fra næringsrike og urene masser til sandarealene vil føre økt gjengroing og ytterligere tap av areal egnet som habitat for insekter og vertsplanter. Urene masser kan også føre til forurensing.

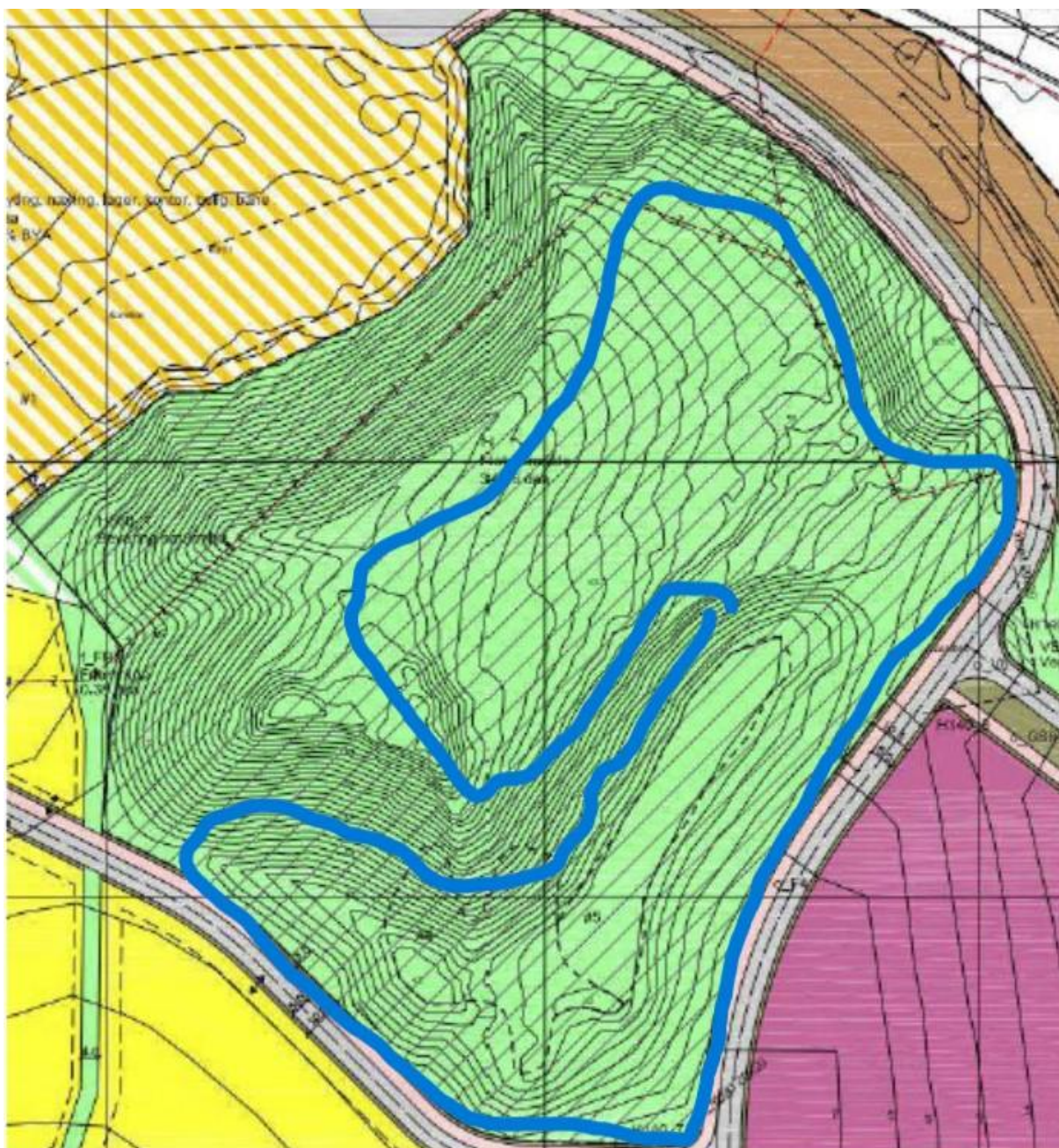
- De næringsrike og urene massene har allerede en enorm oppblomstring av ugress og fremmede arter, samtidig som massene er svært godt egnet til videre invasjon og oppblomstring av fremmede arter, som vil øke trusselen på egnet habitat for insekter og vertsplanter. Massene er dominert av arter som vinterkarse, åkergull, jordrøyk, brønnkarse, meldestokk mm

- de næringsrike massene vil føre til økt generell gjengroing, og vil kunne føre til økt tre- og krattoppslag som kan skygge ut viktige insektshabitat.

- De viktigste sandskrentene for insekter er kraftig redusert i høyde og vil i mindre grad ha naturlige utrasinger og forstyrrelser. Kombinert med økt næringstilgang og gjengroing vil dette også svekke habitatkvalitetene.

- Den omfangsrike dumping av næringsrike og urene masser har gjort restaurering og tilbakeføring av arealene svært utfordrende, og resultatet av en restaurering er usikker. Det er for eksempel ikke tegn til at det er brukt duk under de næringsrike massene, for lettere å tilbakeføre opprinnelig overflate. Massene virker også hardt pakket og planert.

Den omfattende dumping av næringsrike og urene masser innenfor avgrenset hensynsområde for bevaring av naturmiljø på Eidanger sandtak anses som svært negativt for habitatkvaliteten i området. Området har uten tvil hatt nasjonal betydning som naturtype og vært et svært viktig funksjonsområde for en rekke rødlistede insekter før inngrepet. Mange av disse tidligere kjente artene fra sandområdet er nasjonalt sjeldne og med svært spesialiserte krav til sitt livsmiljø. Vi anser alle sandtilknyttede arter å være negativt påvirket av inngrepet. Det er også betydelig fare for at de mest krevende artene allerede har, eller vil utgå fra lokaliteten som følge av inngrepet. Enten direkte som følge av arealbeslaget eller indirekte som følge av langsiktig effekt av massedumping. Likevel anser vi restaurering av området som svært viktig slik at arter som har blitt desimert av inngrepet kan styrke sin bestand og overlevelse, og at andre sandtilknyttede arter kan etablere seg i området i fremtiden.

Figur 1: Grønt område viser hensynsområde for naturmiljø (34 daa) i planområdet på Eidanger sandtak, blå strek viser ca. omfang av påfyllet masser (ca 17 daa).

Hensynsområde for bevaring av naturmiljø slik de var før inngrepet, et areal med nasjonal verdi for sandtilknyttede insekter. Bilder av sandtaket er fra 2011. Blå strek viser ca. toppen av ny fylling. Foto: Stefan Olberg.

Skrenten slik den så ut ved besøk av Biofokus 9.juni 2024, blå omriss viser rester av opprinnelig sandskrent med fylling i bunn og på toppen av rester av sandarealene. Foto: Sigve Reiso

Næringsrike og urene jordmasser dandert på toppen av sandtaket. Øverst urene masser tippet inn i skogareal. Alle bildene er fra avgrenset hensynsområde for bevaring av naturmiljø. Foto: Sigve Reiso.

Næringsrike og urene masser fulle av ugress både over og under rester av sandskrenten. Foto: Sigve Reiso.

De påførte næringsrike massene er urene, men plastikk, asfalt, betong og jern mm. Foto: Sigve Reiso

2 Tiltak mot fremmede arter og ugress

I tråd med kommunens anbefaling (Kjell-Henrik Semb pers. med) bør ugress og evt. fremmede arter som har kommet opp på de tilførte massene i hensynsområde for naturmiljø (fig. 1), slås omgående før frøsetting for å hindre spredning. Det brukes manuelt slåttestyr og alle plantedeler skal rakes godt sammen i sekk og fjernes for destruering på godkjent mottak. For at tiltaket skal ha god effekt er det viktig at massene fjernes raskt i etterkant, så ikke plantene rekker å skyte på nytt. Alternativt må arealene slås på nytt innen kort tid, og videre gjentas frem til massene er fjernet. Det er viktig å vise ekstra forsiktighet nær partier med opprinnelig sandoverflate, det må ikke havne plantedeler fra slåtten innenfor disse, eller rase fyllmasse inn i disse områdene ifm. arbeidet.

Ytterligere bør alle fremmede arter lukes på de resterende arealene av opprinnelig sandsubstrat for å maksimere habitatkvaliteten på de gjenværende sandarealene. Dette bør gjøres av kompetent fagpersonell, som både kan identifisere ulike fremmede planter til art og ha god kunnskap rundt viktige vertsplanter og insekthabitat, for å vise forsiktighet med disse under arbeidet. Det er ikke kartlagt fremmede arter i detalj i området etter inngrepet, noe som må gjøres fortløpende under tiltaket. Det ble på befaringen 09.06.24 observert at både hagelupin, kanadagullris og gravmyrt finnes i området. Abiona (2024) nevner også sandskrinneblom og hvitsteinkløver. Alt som lukes skal samles i sekk og sendes til destruering på godkjent mottak. Tiltaket bør gjøres så fort som mulig og gjentas en eller flere ganger sommeren for best effekt. Hvor mange ganger dette bør gjentas i løpet av sesongen bør fortløpende evalueres ved hvert besøk. Areal med eksponerte sandflater skal prioriteres først med utgangspunkt i sørs-krenten, de nordlige mer skogkledde skrentene skal i henhold til kommunen ikke prioriteres i denne omgang.

3 Innspill til fjerning av urene masser

De tilførte massene hensynsområde for naturmiljø bør snarest fjernes og hensynsområdet må etter det restaureres. All påkjørt masse i hensynsområdet må fjernes i sin helhet ned til opprinnelige rene sandige masser. Dette gjelder både masser over og under sandskrentene. Massene må fjernes med forsiktighet og det skal sikres mot at ikke massene ikke raser ned i gjenstående areal med opprinnelig sandoverflate når masser i overkant fjernes. Det må også påses at det ikke starter større ras ned sandskrenten når masser fjernes i underkant av skrenten. Videre må massene lagres på god avstand og et sted de ikke blir nye spredningskilder for ugress og fremmede arter inn i hensynsområdet eller i annen omkringliggende natur.

4 Forslag til videre oppfølging

Når massene er fjernet, må det settes i gang overvåking av skadene tiltaket har hatt på hensynsområdet og biologisk mangfold. I første rekke overvåking av insekter og vertsplanter i årene fremover. Dette bør i første omgang gjøres i minst fem år. Det må også overvåkes tilstand for fremmede arter og kontinuerlig følges opp med bekjempelse av disse i årene fremover. Mange av artene har gjenværende rotknoller eller frøbank i området slik at de vil fortsette å skyte i flere år fremover. Mange fremmede arter krever derfor mange års bekjempelse for å miste fortfeste.

Når massene er fjernes må det lages en ny og oppdatert skjøtselsplan som på best mulig måte restaurerer tilbake sandarealene til fordel for insekter og aktuelle vertsplanter. Dette bør ikke bare ha fokus på tilbakestilling til slik det var, men ha fokus på å lage et best mulig hensynsområde for insekter og vertsplanter på sikt. Planen bør også omfatte for videre overvåking og tiltak, både av naturverdiene og av truslene i hensynsområdet.

5 Referanser

Abiona 2024. Forslag til endringer i skjøtselsplan for Eidanger sandtak. Notat versjon 01-15.05.2024.

Abiona 2024. Eidanger sandtak-Forslag til forbedringer i biotopområder. Notat versjon 02-15.05.2024.

Holtung, H. og Haukland, A.K. 2020. Eidanger sandtak, revidert utredning naturmangfold. Asplan Viak

Lønnve, O. J., Olsen, K. M. og Olberg, S. 2022. Vurdering av Nenset og Bugten grustak med fokus på sandlevende insekter 2022. Biofokus-rapport 2022-122. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Reiso 2024. Eidanger sandtak, kort tilstandsrapport i forhold til kjente naturverdier pr 09. juni 2024. Brev til Porsgrunn kommune v/ Kjell-Henrik Semb 11.06.2024.

Biofokus

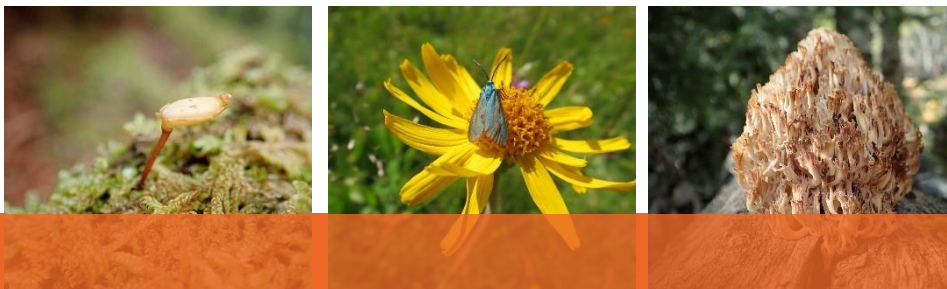
– for et godt kunnskapsgrunnlag

Biofokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. Biofokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. Biofokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. Biofokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir den digitale rapportserien **Biofokus rapport**.

Biofokus rapport 2024–092
ISSN 1504-6370
ISBN 978-82-8449-400-5

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
biofokus.no